

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวรรณคดี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการวิจัยเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับการไม่ศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้ศึกษาครอบคลุมในเรื่องแนวคิดและความสำคัญของโรงเรียนมัธยมศึกษาในการพัฒนาประเทศ ปัญหาการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของประเทศไทย การจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของจังหวัดสมุทรสงคราม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและความสำคัญของโรงเรียนมัธยมศึกษาในการพัฒนาประเทศ

การที่ประเทศหนึ่งประเทศใดจะพัฒนาก้าวหน้า หรือการพัฒนาจะเป็นไปได้อย่างดี หรือรวดเร็วมากน้อยเพียงใดนั้นย่อมต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ ประการด้วยกันแต่คงไม่มีใครปฏิเสธว่าปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ละเลยไม่ได้และเครื่องมือสำคัญของสังคมแต่ละสังคมที่มีบทบาททำให้มนุษย์กลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาก็คือการศึกษา

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการศึกษา คนทั่วไปคงรู้จักกันดีว่าคืออะไร เป็นอย่างไร มีบทบาทสำคัญในการพัฒนามนุษย์มากน้อยเพียงใด และที่สำคัญยิ่งก็คือมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาแล้วในที่สุดก็จะกลับกลายเป็นทรัพยากรสำคัญ เป็นกลไก เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป บทบาทของการศึกษาในการพัฒนามนุษย์นั้นกล่าวได้ว่ามีมากจนกระทั่งมีนักวิชาการเป็นจำนวนไม่น้อยอ้างว่าการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับการพัฒนาประเทศ (อุทัย บุญประเสริฐ,

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการศึกษามีความสำคัญมากในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และ
พัฒนาสังคมของประเทศโดยส่วนรวม ดังที่ทุกประเทศได้ทุ่มเทงบประมาณเพื่อการจัดการ
ศึกษาให้แก่ประชาชนในประเทศของตน

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาไว้ในระดับสูง
เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้ระบุความ
มุ่งหมาย แนวนโยบายการศึกษา และการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่สำคัญดังนี้

หมวด 1 ความมุ่งหมายของการศึกษามีดังนี้

1. ให้มีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น มีระเบียบ
วินัย มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนา และหลักธรรม
2. ให้มีความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครอง
ประเทศตามวิถีทางประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา
และพระมหากษัตริย์
3. ให้มีความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่น ต่อครอบครัว และต่อ
ตนเอง
4. ให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน และการเป็นส่วนหนึ่ง
ของมนุษยชาติ มีความรักชาติ ตระหนักในความมั่นคงปลอดภัยของชาติ และการมีส่วนร่วม
ในการป้องกันประเทศ
5. ให้มีความยึดมั่นและศรัทธาความเสมอภาค ความสุจริต และความ
ยุติธรรม
6. ให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพ และอนามัย สมบูรณ์ทั้งร่างกาย
และจิตใจ

7. ให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และการใช้จ่ายใช้สอยอย่างประหยัด ตลอดจนการร่วมมือกันประกอบกิจการและธุรกิจต่าง ๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย

8. ให้มีความสามารถในการติดต่อทำความเข้าใจ และร่วมมือซึ่งกัน และกัน รู้จักแสวงหาความจริง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหา และข้อขัดแย้ง ด้วยสติปัญญา และโดยสันติวิธี

9. ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของประเทศ

หมวด 2 แนวนโยบายการศึกษา

1. รัฐพึงจัดให้สาระและกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วนและกลมกลืนกัน ระหว่างความเจริญงอกงามทางคุณธรรม จริยธรรมและปัญญา กับความเจริญทางวัตถุ และระหว่างความเจริญงอกงามทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ ตามสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

หมวด 3 ระบบการศึกษา

1. การศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาภายหลังระดับประถมศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัด เพื่อให้แต่ละคนเข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ 2520: 4-11)

การศึกษาระดับมัศึกษานี้ แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เวลาเรียนระดับละประมาณ 3 ปี ในตอนต้นมุ่งให้ผู้เรียน ได้เลือกเรียนกลุ่มวิชาการและวิชาชีพตามความถนัดและความสนใจอย่างกว้างขวางในมัธยมศึกษาตอนปลาย พึงให้ผู้เรียนได้เน้นการเรียนกลุ่มวิชาที่ผู้เรียนจะยึดอาชีพต่อไป

นักเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในวัยที่กำลังร่างกายเจริญเติบโต แข็งแรง และมีความเจริญทางสติปัญญาเกือบขีดสูงสุดและพร้อมที่จะเป็นกำลังของชาติในระยะเวลาไม่นาน

จากแนวคิดดังกล่าว พอสรุปได้ว่า "การมัธยมศึกษา" นั้นมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. ให้ความรู้ทั่วไปเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาในขั้นสูง
2. ปลุกฝังทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับวิชาชีพ และส่งเสริมให้มีเจตคติที่ดีต่อสัมมาอาชีพ

ต่าง ๆ

3. ปลุกฝังให้มีคุณธรรม เพื่อให้เป็นพลเมืองดี
4. อบรมสั่งสอนให้เกิดความสำนึก และเห็นคุณค่าในการดำรงรักษาไว้

ซึ่งวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

มัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับกลาง ระหว่างประถมศึกษากับอุดมศึกษา ฉะนั้นการจัดการศึกษาระดับนี้ ควรดูความต้องการของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและควรศึกษาความต้องการและความสนใจของสังคม เพื่อทำหน้าที่ในการจัดการมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม

หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา

โรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นสถานการศึกษาที่สังคมคาดหวังที่จะให้ทำหน้าที่อันพึงปรารถนา โรงเรียนมัธยมศึกษาจึงควรมีหน้าที่โดยทั่วไปดังนี้

1. ช่วยสร้างบูรณาการในตัวผู้เรียน (Integrating Function) เพื่อสร้างคุณลักษณะในตัวนักเรียน ทั้งในด้านการศึกษาทั่วไป (General Education) เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานเพียงพอแก่การที่จะเป็นพลเมืองดีในสังคม ระบอบประชาธิปไตยและในด้านความรู้ทางวิชาชีพ (Vocational Education) เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุขในสังคมโดยการประกอบสัมมาอาชีพ

2. หน้าที่ทางการแนะแนว (Guidance Function) เพื่อช่วยให้นักเรียนตัดสินใจเลือกได้อย่างฉลาด ถูกต้องและเหมาะสมในการวางแผนชีวิตในอนาคต ทั้งด้านการเรียนและการประกอบอาชีพ และช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ไขปัญหาในทางที่ถูกที่ควรด้วยตัวเอง ตลอดจนสามารถนำตัวเองได้อย่างฉลาด

3. หน้าที่ในการให้นักเรียนได้มีโอกาสสำรวจตนเอง (Exploration Function) เพื่อหาความสนใจ ความถนัด และความต้องการของตนเอง

4. ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทุกด้าน (Developmental Function) เนื่องจากวัยรุ่นเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของชีวิต ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะจัดโปรแกรมให้กว้างขวางทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร เพื่อส่งเสริมประสบการณ์การพัฒนาทุกด้าน

5. ช่วยสนองความแตกต่างของแต่ละบุคคล (Differentiation Function) บุคคลย่อมมีสภาพของร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความต้องการ ความสนใจ ที่แตกต่างกันออกไป ครูจะต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ เพื่อจัดโปรแกรมการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับความแตกต่างของแต่ละบุคคล (สมศักดิ์ ศรีมาโนชน์ 2524: 20-21)

นอกจากนี้ Bent และ Kronendery (1961: 39-41 อ้างถึงใน วรวิทย์ วคินสรการ 2518: 35-36) ได้จำแนกหน้าที่ของมัธยมศึกษาเอาไว้ 6 ประการ โดยรวบรวมจากหนังสือ Principles of Secondary Education ของ Alexander Inglis; Secondary Education of Thomas H. Briggs และ J. Paul Lenoard กับบทความเรื่อง The Unique Functions of Education in American Democracy โดย Educational Policies Commission, N.E.A. ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาการปรับตัวของผู้เรียน (Adaptive Function) ทำหน้าที่สั่งสอนอบรมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของเขา และช่วยให้เขาสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2. การพัฒนาการบูรณาการในตัวผู้เรียน (Integrating Function) ทำหน้าที่ทำให้นักเรียนคิดและกระทำที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกแบ่งชั้นวรรณะ สามารถทำงานร่วมกันด้วยดี หน้าที่อันนี้ถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญยิ่ง โรงเรียนเป็นแหล่งเดียวที่จะช่วยให้เกิดบูรณาการ (Integrate) อย่างเต็มที่

3. การสนองตอบความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทำหน้าที่ส่งเสริมให้ส่วนที่นักเรียนมีความแตกต่างกัน เพื่อปลูกฝังความเป็นตัวของตัวเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความคิดที่เป็นอิสระ

4. การพัฒนาประชาธิปไตย (Democratizing Function) ทำหน้าที่ฝึกอบรมเด็กหนุ่มสาวให้เป็นประชาธิปไตย มีความมุ่งหมายที่สำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อขจัดความคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นประการหนึ่ง และเพื่อธำรงไว้ซึ่งการปกครองแบบประชาธิปไตยอีกประการหนึ่ง

5. การเตรียมการเพื่อการศึกษาขั้นสูง (Prepare for Futher Study) ทำหน้าที่เตรียมนักเรียนให้สามารถศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นคือระดับอุดมศึกษา

6. การส่งเสริมการสำรวจตนเอง (Exploration) ทำหน้าที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้สำรวจสมรรถวิสัย ความสามารถ ความสนใจ ความต้องการ และความถนัดตามธรรมชาติของตนเอง เพื่อโรงเรียนจะได้จัดการให้การศึกษาได้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนได้

ลักษณะของการมัธยมศึกษา

เป็นที่ทราบกันดีว่า การจัดโรงเรียนมัธยมศึกษาในยุคปัจจุบันนั้นได้มีการพิจารณานำรูปแบบที่ดี ๆ ของกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เจริญกว่ามักมีอิทธิพลต่อการจัดโรงเรียน มากกว่าประเทศที่ด้อยกว่า

อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ผลจากการจัดการศึกษาซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี แต่ระบบการจัดการศึกษาที่ดีที่สุดเห็นจะเป็นระบบที่เหมาะสมกับสภาพของประเทศนั่นเอง

สำหรับในประเทศไทยนั้น การมัธยมศึกษามีลักษณะของเราเองที่พบบอกลักษณะ
ได้ดังนี้

1. การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับกลาง
2. การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษานอกเกณฑ์บังคับ
3. การมัธยมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาเพื่อเด็กวัยรุ่น
4. การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับสุดท้าย ที่อยู่ในความควบคุม

(กรมสามัญศึกษา 2524: 33-34)

การมัธยมศึกษา กับความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

พลังทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความมั่นคงในด้านต่าง ๆ ของประเทศ
ถ้าพิจารณาจำนวนนักเรียนจะเห็นได้ว่านักเรียนมัธยมศึกษาจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา
เศรษฐกิจของประเทศ สมพร เทพสิทธิ กล่าวไว้ว่า ประเทศที่มีเศรษฐกิจดีจะต้องมีลักษณะ
ดังนี้

1. มีกำลังผลิตสูง สามารถผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆสนองความต้องการ
ของประชาชนได้มาก กำลังการผลิตขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ
ทรัพยากรมนุษย์หรือแรงงาน และเงินทุน
2. รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นทุกปี และเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่าการเพิ่มของ
ผลเมือง
3. มีการแบ่งรายได้อย่างเป็นธรรม ความแตกต่างของรายได้ของประชาชน
ไม่มากจนเกินไป พยายามขจัดความยากจนของคนหมู่มาออกไปให้มากที่สุด
4. เศรษฐกิจของประเทศ มีเสถียรภาพ การว่างงานมีน้อย เงินตรามี
เสถียรภาพไม่อยู่ในภาวะเงินเฟ้อ

ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว จะเห็นว่าการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสามารถที่ตอบสนอง
ให้เป็นไปได้ทั้ง 4 ประการคือ

1. เนื่องจากนักเรียนระดับนี้สามารถที่จะกำหนดอนาคตของตัวเองได้ค่อนข้างแน่นอน พัฒนาการทางกายและสติปัญญาเจริญเติบโตเกือบเท่าผู้ใหญ่ ฉะนั้นจึงสามารถปลูกฝังความสามารถในการเป็นผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งนับว่าเป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศหรืออีกนัยหนึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษาจะเป็นแหล่งผลิตกำลังคน เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ

2. โดยธรรมชาติของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา มีความปรารถนาที่จะเป็นอิสระในการใช้จ่ายใช้สอยเงินด้วยตัวเอง หากโรงเรียนจะสนับสนุนหาทางที่จะให้นักเรียนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยการหางานทำพิเศษ (Part-time job) โดยอาศัยพื้นความรู้ทางวิชาชีพที่ได้ศึกษามาจากโรงเรียนร่วมกัน ความรู้ทางสามัญนอกจากจะทำให้นักเรียนเหล่านั้นทำตัวเป็นผู้ผลิตได้ไม่เป็นผู้บริโภคนั้น และยังทำให้เขาเหล่านั้นเป็นผู้รักค่าของเงิน ใช้เงินด้วยความประหยัด ซึ่งเป็นรากฐานของความเป็นอีกแผ่นดินของชีวิต

3. การศึกษาในระดับมัธยมสามารถทำให้นักเรียนในระดับนี้มีสติปัญญาความคิด เมื่อได้มีโอกาสทำงานก็จะสามารถต่อรองกับนายจ้างในเรื่องความเป็นธรรม และเนื่องจากนักเรียนเหล่านี้มีทั้งความรู้สามัญและอาชีพ จึงเป็นการประกันผลงานได้ว่าต้องสูงกว่าบุคคลที่ไม่ได้รับการฝึกฝนในทางอาชีพและไม่มีความรู้สามัญ นอกจากนี้ด้วยความรู้ในระดับนี้คงจะทำให้ให้นักเรียนเป็นผู้บริโภคที่เฉลียวฉลาด รู้จักเลือกซื้อสินค้าและรับบริการต่าง ๆ ที่ตลาดเสนอให้ ไม่เป็นเหยื่อของคำโฆษณา

4. โรงเรียนมัธยมตั้งอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ หากโรงเรียนมีความคิดริเริ่มที่จะให้นักเรียนได้ใช้ผลิตผลพื้นเมืองและผลิตสินค้าจากวัตถุดิบในท้องถิ่นสู่ตลาด ก็จะเป็นการเพิ่มพูนรายได้แก่ทุกส่วนของประเทศอย่างไม่มีปัญหา

5. เป็นที่ยอมรับกันว่านักเรียนมัธยมไม่สามารถจะเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาทุกคน แต่ก็มีได้หมายความว่านักเรียนเหล่านั้นจะเป็นผู้ไร้อาชีพ เขาเหล่านั้นสามารถประกอบอาชีพได้ตามที่ตนเองมีความถนัดและได้รับการฝึกฝนมาจากโรงเรียน ถ้ารัฐบาลให้การสนับสนุนจัดหาอาชีพให้เหมาะสมกับความสามารถของนักเรียนที่จบการศึกษาระดับนี้ เชื่อแน่ว่านักเรียนมัธยมศึกษาจะเป็นแหล่งที่ช่วยเสริมสร้างความรู้เรื่องทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

การมัธยมศึกษากับความมั่นคงทางสังคมและการเมือง

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษาประการหนึ่งก็คือ การจัดการศึกษาทุกระดับ เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีของชาติ ในการสร้างคนให้เป็นพลเมืองดีได้นั้น จะต้องเริ่มต้นจากชีวิตการเป็นนักเรียนที่ดี นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาอยู่ในวัยที่ร่างกายกำลังแข็งแรง ถูกชักจูงง่าย ทั้งในทางที่ดีและไม่ดี เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 และหลังจากนั้น เป็นตัวอย่างที่ผู้บริหารการศึกษาจะต้องนำไปคิดไตร่ตรองให้ดีว่าจะใช้ความสามารถเข้าถึงเด็กเหล่านี้ โดยการใช้อนุกรรมการต่าง ๆ ที่ช่วยให้นักเรียนเหล่านี้อยู่ในกรอบแห่งวินัย โดยไม่ทำลายความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความปรารถนาดีที่มีต่อประเทศชาติได้อย่างไร การหันเหความสนใจการแสดงออกของเด็กวัยรุ่นเหล่านี้ให้ออกมาในลักษณะที่แสดงให้เขาเห็นว่าผู้ใหญ่ยอมรับนับถือ และหาทางให้เขาได้แสดงตัวในรูปของการให้ความช่วยเหลือแก่สังคม ทั้งในเวลาปกติ เช่นการทำงานของกลุ่มหนุ่มสาวประจำตำบล กิจกรรมลูกเสือ การเป็นนักศึกษารักษาดินแดน ผู้นำเพื่อประโยชน์ ถ้าโรงเรียนสามารถเข้าถึงจิตใจของนักเรียนได้ โรงเรียนก็จะเป็นที่ซึ่งสร้างความมั่นคงทางสังคมและการเมืองของชาติได้ แทนการสร้างความแตกแยกของวัยรุ่นไปเป็นกำลังฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป็นสิ่งที่เราไม่พึงปรารถนา

สำหรับหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องกับหลักสูตรระดับประถมศึกษา ตามหลักการของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (2521: 1) กำหนดว่าเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพตามความสามารถและความสนใจและความถนัดเฉพาะตน โดยสรุปหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมุ่งเน้นที่จะให้เยาวชนได้รู้จักตัวเองว่าตัวเองมีความถนัดด้านใด และมุ่งให้เรียนวิชาการต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพซึ่งจะสอดคล้องกับหลักสูตรระดับประถมศึกษาที่มุ่งปลูกฝังนิสัยที่ดีงามให้แก่เยาวชนรวมทั้งให้เรียนรู้วิชาการต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะศึกษาหาความรู้ในระดับสูงต่อไป

ดังที่กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้นแล้วว่าการมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระดับกลางที่มุ่งให้ความรู้พื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพตามความสามารถและความสนใจ สามารถเรียนจบในตัวเองหรือเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น ไปอีกเป็นการศึกษานอกเกณฑ์บังคับ ซึ่งมีจำนวนนักเรียนมากกว่านอกเกณฑ์บังคับในระดับอื่น ๆ การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

นับว่าเป็นการผลิตกำลังคนระดับกลางของประเทศ สำหรับปัญหาชั้นมูลฐานของประเทศที่กำลังพัฒนาได้แก่การขาดคนที่มีความรู้ระดับกลาง หน้าที่สำคัญของประเทศคือการสร้างกำลังคนในระดับมัธยมศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถเพื่อให้เกิดกำลังสำคัญในการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีจำกัดให้ได้ผลมากที่สุด การผลิตคนในระดับกลางนี้เป็นการลงทุนที่ดีที่สุดของประเทศชาติ เพราะผู้ที่มีการศึกษาในระดับนี้จะให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแก่ประเทศในอัตราสูง (สมลักษณ์ โดสกุล 2518: 22-24)

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าการศึกษามีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของคน และการพัฒนาประเทศ รัฐบาลทุกรัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาในระดับสูงยิ่ง ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้นรัฐมุ่งหวังที่จะให้เยาวชนทุกคนได้มีโอกาสฝึกฝนตนเอง เพื่อให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ โดยคาดหวังว่าเยาวชนที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษาแล้ว จะเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความรู้พื้นฐานในสาขาอาชีพต่าง ๆ เพื่อจะได้เลือกประกอบอาชีพตามความสนใจ ความถนัดของตนเองต่อไป เมื่อเรียนจบหลักสูตรระดับประถมศึกษาไปแล้ว มีนักเรียนส่วนหนึ่งที่เรียนต่อระดับมัธยมศึกษา และอีกส่วนหนึ่งก็จะออกไปประกอบอาชีพ นักเรียนที่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา จะได้รับการฝึกฝน ปลูกฝังในด้านทัศนคติ ค่านิยมที่ดีให้รู้จักตัวเองว่ามีความสามารถ ความถนัดอย่างไร และขณะเดียวกันก็จะได้รับการฝึกฝนให้มีความรู้ และทักษะในอาชีพต่าง ๆ เพื่อจะได้ออกไปประกอบอาชีพได้เช่นเดียวกัน แต่จะมีความแตกต่างกันในความสามารถของนักเรียนที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษา กับระดับมัธยมศึกษา เพราะหลักสูตรระดับประถมศึกษา จะให้เพียงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ส่วนหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาจะให้ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพตามที่นักเรียนถนัดและสนใจ เพราะฉะนั้นหากจะพิจารณาคุณภาพของคนตามทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์ คนที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษาแล้วออกไปประกอบอาชีพในหน่วยผลิตย่อมมีความสามารถในการผลิตต่อยกกว่าคนที่จบหลักสูตรระดับมัธยมศึกษา ดังนั้นรัฐบาลจึงมุ่งหวังที่จะส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนต่อจนจบระดับมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น ดังเช่นในปีการศึกษา 2529 ได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่า จะให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของนักเรียนเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งหมดแต่ปรากฏว่ามีนักเรียนที่มา

เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพียง 35.42% เท่านั้น (กรมสามัญศึกษา กองแผนงาน 2529: 64) แต่ถึงอย่างไรก็ตามรัฐบาลก็พยายามที่จะหาแนวทางในการเพิ่มอัตราการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา : เพราะรัฐบาลเห็นว่าการที่จะยกระดับความรู้ของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้ที่มีความสามารถในการผลิต เป็นการช่วยพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ และขณะเดียวกันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ อีกด้วย ในการเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้มีข้อเสนอแนะให้รัฐบาลจัดการศึกษาภาคบังคับถึง 9 ปี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2527: 4-9) ทั้งนี้เนื่องจากประสบปัญหาเด็กเรียนที่จบหลักสูตรประถมศึกษาไม่ได้รับการฝึกทักษะด้านการประกอบอาชีพ จึงไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ขณะเดียวกันก็มีนักเรียนที่จบระดับประถมศึกษาแล้วไม่ได้ศึกษาต่อระดับมัธยมปีละไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 เป็นจำนวนสะสมมากขึ้นทุกปีซึ่งนักเรียนกลุ่มนี้จะออกมาเป็นเกษตรกร ดังนั้นจึงพอพิจารณาได้ว่าการพัฒนาประเทศของเราจะไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ถ้าหากทางรัฐบาลยังไม่สามารถหาวิธีการหรือแนวทางที่ดีที่จะช่วยให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาเข้ารับการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาให้มากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเหตุผลที่ว่าถ้าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้เพียงแค่ระดับประถมศึกษา ที่ได้รับการสอนวิชาชีพให้มีเพียงความรู้พื้นฐานด้านวิชาชีพแต่ขาดการฝึกฝนด้านทักษะในการประกอบอาชีพ

ปัญหาการจัดการศึกษาในประเทศไทย

ระบบการศึกษาไทย เป็นระบบใหญ่ระบบหนึ่งของประเทศที่มีบทบาทครอบคลุมทั่วประเทศ ดังนั้นปัญหาในการจัดการศึกษาไทย จึงมีอยู่มากมายและทั่วไป บางปัญหาเป็นปัญหาส่วนรวมของประเทศที่เกิดจากผลกระทบจากระบบอื่น ๆ ภายในประเทศ และบางปัญหาก็เป็นปัญหาเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นผลกระทบจากระบบสังคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น ๆ ในที่นี้ผู้วิจัยจะแยกกล่าวออกเป็น 3 ประเด็นคือ ปัญหาทั่วไปในการจัดการศึกษาของประเทศไทย ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารและจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดสมุทรสงคราม ดังต่อไปนี้

ปัญหาทั่วไปในการจัดการศึกษาของประเทศไทย

การที่ระบบการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เช่นเดียวกับระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของสังคม ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดหรือระบบใด ย่อมมีผลกระทบต่อการจัดการศึกษาด้วย ในการกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาจึงต้องคำนึงถึงสภาพ หรือแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของสังคมเป็นหลัก การจัดการศึกษาของไทย มีลักษณะเป็นฝ่ายสนองตอบต่อความต้องการของสังคมและในขณะเดียวกันก็พยายามปรับตัวเองให้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคม มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายนำให้สังคมเปลี่ยนแปลง ปัญหาต่าง ๆ ของการจัดการศึกษาไทยจึงมักจะเป็นปัญหาความไม่สมดุลของการตอบสนองกับความต้องการที่มีเป็นส่วนใหญ่ (ประมวล เสนาฤทธิ 2527: 114) คำกล่าวของประมวล เสนาฤทธิ สะท้อนให้เห็นความจริงอันเป็นปัญหาพื้นฐานของการศึกษาไทยได้อย่างหนึ่งคือ การศึกษาไม่สามารถจะเป็นตัวนำในการพัฒนาประเทศ แต่การศึกษาจะปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของสังคม หรือระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม ที่มีอำนาจอิทธิพล โดยไม่สนใจว่าเมื่อเรียนจบแล้ว จะมีย่างก้าวหรือไม่ ปัญหาการจัดการศึกษาโดยส่วนรวมพบว่ามีปัญหาในการจัดการศึกษาอยู่หลายประการ (แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) 2529: 23-30)

ความเสมอภาคทางการศึกษา

1. ความเสมอภาคทางการศึกษาในด้านโอกาสทางการศึกษาและความแตกต่างกันในระดับมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษา ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญไม่สามารถสร้างความเป็นธรรมให้กับเยาวชนและประชาชนโดยส่วนรวม จำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะในระดับก่อนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีอยู่น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนกลุ่มอายุ เด็กในเกณฑ์ภาคบังคับในบางท้องที่ยังไม่ได้เข้าเรียนเต็มตามจำนวนโดยสมบูรณ์ และความไม่เสมอภาคนี้ยังดำรงอยู่ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าในปีการศึกษา 2528 นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในส่วนภูมิภาค ร้อยละ 35 ได้เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในขณะที่นักเรียนในส่วนกลาง จะมีโอกาสเข้าศึกษาต่อถึงร้อยละ 90 (คู่มือการวางแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมระดับจังหวัด ระยะที่ 6: 51) และยังมี ความแตกต่าง

อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ในชนบทห่างไกลคมนาคมยังค้ำยโอกาสในการศึกษาเป็น
อย่างมาก มาตรฐานคุณภาพสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษายังแตกต่างกันค่อนข้างมาก
ระหว่างสถานศึกษาในเมืองใหญ่ ๆ กับสถานศึกษาในระดับอำเภอและตำบลในชนบท
การกระจายบริการการศึกษาและทรัพยากรการศึกษายังไม่อาจจัดได้ทั่วถึงและเท่าเทียมกัน
ความไม่เสมอภาคในเรื่องการรับบริการทางด้านคุณภาพการศึกษาซึ่งยังคงมีปรากฏอยู่อย่าง
มากในระหว่างผู้ที่มีฐานะแตกต่างกันทางเศรษฐกิจและระหว่างผู้ที่อยู่ในเมืองและในชนบท

2. การศึกษาพิเศษที่จัดให้กับกลุ่มเยาวชนโดยความสามารถ เช่นผู้พิการทาง
ร่างกายและสมอง ไม่ได้รับการสนับสนุนให้สามารถจัดบริการได้ทั่วถึงเพื่อให้บุคคลกลุ่มนี้
สามารถช่วยตนเองและมีส่วนช่วยพัฒนาชุมชนได้ตามกำลังความสามารถ นอกจากนั้นการ
ศึกษาพิเศษที่จัดให้แก่กลุ่มเยาวชนที่มีปัญญาและความพิเศษในทางใดทางหนึ่งก็ยังไม่ได้มี
การดำเนินการให้ได้เป็นรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลากรที่มีความสำคัญยิ่งของชาติ

คุณภาพทางการศึกษา

1. การจัดการศึกษาในเวลาที่ผ่านมามีความเร่งรัดให้ค้ำยถึงปริมาณของนักเรียน
เป็นสำคัญจึงมีข้อบกพร่องในด้านคุณภาพเป็นอย่างมาก งบประมาณส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80
จึงทุ่มเทไปให้กับอัตราเงินเดือนของครูและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ไม่มีงบประมาณ
เพียงพอแก่การพัฒนาทางด้านคุณภาพ อัตราเพิ่มประชากรไทยลดลง จำนวนประชากรไทย
มีเพิ่มขึ้นไม่มากนักมีผลให้จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นไม่มากนัก จึงควรเป็นโอกาสที่จะต้องพัฒนา
ในด้านคุณภาพให้สูงขึ้น

2. คุณภาพการศึกษาโดยทั่วไปยังไม่บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แม้การ
เรียนการสอนมุ่งเน้นความรู้วิชาการ ความสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการของนักเรียนก็ยังไม่เป็นที่น่า
พอใจนัก นอกจากนี้ยังให้ความสนใจไม่เพียงพอต่อการฝึกปฏิบัติด้านทักษะ ความสามารถ
การส่งเสริมพลานามัย การออกกำลังกายและการกินอาหารตามหลักโภชนาการ รวมทั้งการ
ฝึกรบมด้านจริยธรรม คุณธรรม น้ำใจ ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสภาพสังคม
ไทยปัจจุบัน เช่น ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความสำนึกในประโยชน์ส่วนรวม
ความสำนึกในความเป็นไทย การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมอันดี

งามของไทย ความยึดมั่นในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การอยู่ร่วมกันและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการทำงาน ความมุ่งมั่นที่จะพึ่งตนเอง การประหยัด ความนิยมไทย เป็นต้น กระบวนการประเมินคุณภาพทางการศึกษาทั้งระดับชาติและท้องถิ่นจำเป็นต้องพัฒนาและดำเนินการให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะเป็นฐานในการปรับปรุงพัฒนาการศึกษาของชาติระดับต่าง ๆ ให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

3. การศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบันและกาลข้างหน้า ปรากฏว่าไม่ได้รับความสนใจในด้านการเรียนของนักเรียนโดยทั่วไป นักเรียนส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะอ่อนในวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง

การศึกษาตลอดชีวิต

1. ประชาชนยังไม่ได้รับการศึกษาโดยตลอดชีวิต ผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนยังไม่ได้รับการบริหารการศึกษาอย่างเพียงพอทั้งในด้านความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทักษะความสามารถในการพัฒนาอาชีพและข้อมูลข่าวสารที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การอาชีพ ครอบครัว และชุมชนเป็นเหตุให้เกิดความล้าหลังขาดประสิทธิภาพในงานอาชีพและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนได้ไม่เต็มกำลังความสามารถ

การศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ

2. การศึกษาปัจจุบันยังไม่สามารถสร้างเยาวชนออกมาเป็นผู้ผลิตที่มีความสามารถในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะสร้างงานด้วยตนเองได้ จึงจำเป็นต้องปรับปรุงทางด้านวิชาการ ทักษะ ความสามารถเชิงปฏิบัติ รวมทั้งความรู้ความสามารถในด้านการตลาด การจัดการและการสหกรณ์ และคุณธรรม น้ำใจที่เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการประกอบอาชีพ ด้วยการพึ่งตนเอง ลักษณะการจัดการศึกษาปัจจุบันยังคงเป็นการเตรียมเยาวชนออกมารับราชการหรือลูกจ้างแรงงาน เมื่อมีข้อจำกัดในการจ้างแรงงานก็เกิดปัญหาการว่างงานขึ้น แม้ในหมู่ผู้จบการศึกษาในระดับสูง การศึกษายังไม่มียุทธศาสตร์ที่จะส่งเสริมการฝึกปฏิบัติงาน

อาชีพที่ครบวงจรและส่งเสริมให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนและยังไม่สามารถที่จะฝีกอบรมให้เขาวงออกมาประกอบสัมมาอาชีพที่ตรงกับสภาพเศรษฐกิจในสังคมไทยปัจจุบัน คือการประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมขนาดเล็ก โดยเฉพาะที่มีผลผลิตการเกษตรเป็นฐานหรือประกอบอาชีพอิสระได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพทรัพยากรท้องถิ่นและความต้องการของสังคมไทย

การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคม

3. ระบบการศึกษากับระบบสังคมยังไม่เกื้อกูลกัน สภาพการศึกษาและสภาพสังคมภายนอกโรงเรียนไม่สอดคล้องกันทั้งในความคิด การดำเนินการ กิจกรรม พฤติกรรม และความต้องการ ทฤษฎี หลักการและแนวทางปฏิบัติที่สอนในโรงเรียนเป็นอย่างหนึ่ง แต่พฤติกรรมจริงในสังคมภายนอกโรงเรียนเป็นอีกอย่างหนึ่ง สร้างความคิดสับสนให้กับนักเรียนเป็นอย่างมากพร้อมกันนั้นก็มีการขยายงานอยู่มากที่จะกล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นเหตุหนึ่งในหลายสาเหตุทำให้คนทั้งถิ่น ปัญหาสังคมบางเรื่องเกิดขึ้นจากผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง การศึกษาบางครั้งบางโอกาสทำให้คนเห็นแก่ตัว เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้าน โรงเรียนกับวัด และโรงเรียนกับชุมชนยังห่างไกลไม่สามารถที่จะสร้างความเข้าใจและเกื้อกูลการกระทำร่วมกันได้ สถานศึกษาทุกระดับยังไม่สามารถแสดงบทบาทหน้าที่ในการให้บริการทางวิชาการและเป็นศูนย์ของการพัฒนาชุมชนตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

การศึกษาเพื่อพัฒนาพละนาถมิยและโภชนาการ

4. สุขภาพพละนาถมิยของเขาวงชนและประชาวชนโดยทั่วไปยังเป็นปัญหาที่สำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอยู่อีกมาก เป็นต้นว่าในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บที่ยังมีอยู่มากในทุกท้องถิ่น ความไม่สมบูรณแข็งแรงเจริญเติบโตของร่างกายที่ควรจะมีมาตรฐานสูงขิ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อันเนื่องจากโภชนาการ การกินอาหารไม่มีคุณภาพการไม่ได้สารอาหารที่ถูกสัดส่วน มีสารพิษตกค้างในอาหาร ผักและผลไม้ การเลี้ยงดูทารกและเด็กที่ไม่ถูกต้อง การออกกำลังกายไม่เพียงพอ การพักผ่อนที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งขาดสถานที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย สภาพแวดล้อมทั้งที่อยู่และที่ทำงานมีปัญหาทางมลภาวะรวมทั้งสภาพสังคมที่ไม่ปลอดภัยและเศรษฐกิจตกต่ำ เป็นต้นเหตุที่สำคัญก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพจิต

ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย จึงเป็นปัญหาสำคัญยิ่งปัญหาหนึ่งของสังคมไทยที่การศึกษาจะได้มีส่วนช่วยแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาให้เยาวชนและประชาชนมีมาตรฐานทางสุขภาพอนามัยสูงขึ้น

การศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

5. ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่มีความยึดมั่นศรัทธาในศาสนา โดยเฉพาะประชาชนในชนบท แต่ก็มียุ่บ่อยครั้งที่ปรากฏว่าประชาชนบางกลุ่มบางคณะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา และยังไม่นำหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนามาเป็นหลักในการปฏิบัติ วัดและพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังไม่มียุ่บทบาทในการสั่งสอนศาสนาและการพัฒนาจิตใจของประชาชนเท่าที่ควร ประชาชนจำนวนไม่น้อยไม่เข้าใจบทบาทของวัด และพระสงฆ์ยังไม่ได้ใช้วัดให้เกิดประโยชน์ต่อพระศาสนาในทางที่ถูกต้องควร การทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่นที่ประชาชนคนไทยเคารพนับถือ รวมทั้งการปรับปรุงพัฒนาการบริหาร การปกครอง การดูแล การส่งเสริมพัฒนาสถานที่ทางศาสนา พระสงฆ์ นักบวช และบุคลากรทางศาสนา ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการให้บังเกิดผลที่จะให้ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน และให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมที่แท้จริงของศาสนาในการดำรง และพัฒนาชีวิตและสังคมให้บังเกิดความร่วมมือเป็นสุขได้โดยทั่วหน้ากัน

การระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

1. การศึกษาเอกชนที่รัฐเปิดโอกาสและส่งเสริมให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการศึกษาในสภาพปัจจุบันยังไม่สอดคล้อง ประสานสัมพันธ์กับการศึกษาที่รัฐดำเนินการ โดยการศึกษาเอกชนส่วนใหญ่ถูกกำหนดให้อยู่ในกรอบที่จะต้องเดินตามแนวทางการจัดการศึกษาของรัฐเกือบทุกระดับ ทุกประเภท ปัญหาทางซ้ำซ้อนกัน และปัญหาการที่ไม่อาจแบ่งภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในเขตให้บริการการศึกษาระหว่างกัน จึงเป็นปัญหาที่ไม่อาจเลี่ยงได้จนกว่าจะมีการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของเอกชนที่เหมาะสมและชัดเจน ให้เอกชนเข้ามาจัดการศึกษาในส่วนที่เป็นการเสริมเติมเต็ม การบริการทางการศึกษาที่รัฐควรจัดดำเนินการหรือไม่สามารถจะจัดให้กับประชาชนหรือเยาวชนได้

การบริหารและสนับสนุน

1. นโยบายและการบริหารงานการศึกษาส่วนรวมของระบบยังไม่ชัดเจนและยังไม่มีประสิทธิภาพที่สูงนัก ทั้งในด้านการวางแผน การอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามแผน การจัดการศึกษาแต่ละระดับแต่ละประเภทให้สอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของสังคม การประสานงาน การบริหารงานบุคคล การบริหารงานการเงินและงบประมาณ การจัดหาและสร้างอาคารสถานที่ ตลอดจนวัสดุครุภัณฑ์ การจัดสวัสดิการให้กับบุคลากร การวิจัยทางการศึกษา การนิเทศการศึกษา รวมทั้งกระบวนการตรวจติดตาม จึงเป็นเหตุให้ประสิทธิผลทางการศึกษาโดยส่วนรวมไม่เป็นไปตามนโยบายและจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

2. รูปแบบโครงสร้างการบริหารการศึกษาปัจจุบันยังคงเป็นแบบรวมอำนาจอยู่ในส่วนกลาง ยังไม่กระจายอำนาจลงสู่หน่วยปฏิบัติและส่วนภูมิภาค การบริหารการศึกษาในส่วนกลางเองก็ยังไม่มีการประสานงานสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกันนัก ต่างกรมต่างมีอิสระในระบบโครงสร้างการบริหารงานของตน ขาดการคำนึงถึงงานของกันและกัน แม้งานการศึกษาเหล่านั้นโดยหลักการจะต้องประสานสอดคล้องกัน จึงเกิดเป็นปัญหาการซ้ำซ้อนและการไม่สนับสนุนเกื้อกูลกันในการจัดการศึกษา มีผลไปสู่หน่วยงานปฏิบัติและสถานศึกษาในส่วนภูมิภาค การประสานงานเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันจึงยากมาก

3. การบริหารและการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ทั้งผู้บริหารการศึกษาระดับต่าง ๆ ครู อาจารย์ และบุคลากรที่มีหน้าที่ในการสนับสนุนการสอนยังไม่ได้จัดให้มีระบบวิธีการที่มีประสิทธิภาพ บุคลากรทางการศึกษาดังกล่าวจำนวนไม่น้อยที่ยังต้องการฝึกอบรมเสริมความรู้ความสามารถในด้านวิชาการ ทักษะ ความสามารถในการบริหาร และการจัดการศึกษารวมทั้งน้ำใจที่จะกระทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ และสวัสดิการที่จะช่วยสนับสนุนให้มีกำลังใจในการทำงานอย่างเต็มสติกำลังความสามารถ จำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น นอกจากนี้ผู้บริหารศึกษาและครูอาจารย์จำนวนไม่น้อยที่ยังต้องการการชี้แจงแนะนำให้เกิดความเข้าใจในนโยบายทางการศึกษาของหน่วยเหนือ และได้รับการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของ

สังคม และความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมปัจจุบัน
ทันเวลา และทันต่อเหตุการณ์อย่างแท้จริง

4. การลดอัตราการเพิ่มของนักเรียนในระดับประถมศึกษา อันเป็นผลเนื่องมาจากการลดอัตราการเพิ่มประชากร จะมีผลกระทบไปสู่การจัดการศึกษาในสายการฝึกหัดครู การประถมศึกษา การมัธยมศึกษา และการศึกษาที่สูงกว่ามัธยมศึกษาในอนาคตอันใกล้นี้ รวมทั้งการบริหารบุคลากรครู ในสภาพเช่นนี้การวางแผนเพื่อใช้ครูประจำการที่มีอยู่ในปัจจุบัน และการบริหารทรัพยากรการศึกษาที่มีอยู่ในสถานศึกษาฝึกหัดครูและสถานศึกษาระดับประถมศึกษา จึงจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเร่งรัดดำเนินการ และจะต้องคำนึงถึงการบริหารทรัพยากรการศึกษา ในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาอีกด้วยอย่างต่อเนื่องกัน

5. การศึกษาค้นคว้าวิจัยทางการเรียนการสอนวิชาการต่าง ๆ รวมทั้งการสำรวจศึกษาวิจัยการจัดการศึกษาเพื่อการอาชีพ และการมีงานทำ ยังไม่ได้รับการส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพและกว้างขวางเพียงพอแก่การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน สื่อและเครื่องมืออุปกรณ์การสอนวิชาต่าง ๆ เพื่อให้บังเกิดผลดีต่อการเรียนรู้ของนักเรียนตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาเพื่อการมีงานทำ

6. หลักสูตรที่ใช้ในัจจุบันเป็นหลักสูตรกลาง ใช้ทั่วประเทศเนื้อหาสาระบางส่วน จำเป็นจะต้องได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องตรงกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ความต้องการในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้มีเนื้อหา สาระและเอื้ออำนวยให้เกิดผลการเรียนที่ตรงกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น จึงมีความ สำคัญอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในเรื่องที่จะเน้นการศึกษาเพื่อการมีงานทำ ที่หวังจะให้ การศึกษามีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพของเยาวชนและประชาชนให้สามารถประกอบสัมมาชีพในท้องถิ่น ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

7. การศึกษาของแต่ละระดับ นับตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาจนกระทั่งถึง ระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา ยังไม่อาจจัดการศึกษาให้ตรงกับปรัชญา หลักการของการศึกษา แต่ละระดับนั้น ๆ ได้ ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารและการดำเนินงานการศึกษาของแต่ละระดับ

ขาดการประสานงานอย่างใกล้ชิดในการให้ความช่วยเหลือส่งเสริมซึ่งกันและกัน การสอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยมีอัตราร้อยละสูง ทำให้โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีสภาพเป็นเสมือนโรงเรียนเตรียมเพื่ออุดมศึกษา และมีผลต่อเนื่องเป็นเหตุให้โรงเรียนประถมศึกษาที่มีสภาพเป็นโรงเรียนเตรียมมัธยมศึกษาต่อ ๆ กันไป กระบวนการเรียนการสอนจึงไม่ได้ดำเนินการไปเพื่อคนส่วนรวมตามหลักการ ปรัชญา และหลักสูตรการศึกษาของแต่ละระดับอย่างแท้จริงหากแต่เป็นไปเพื่อคนส่วนน้อยที่จะเตรียมตัวเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย อันเป็นความหวังสูงสุดของนักเรียนและผู้ปกครองโดยทั่วไป

8. งบประมาณการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมที่กระทรวงศึกษาธิการได้รับอยู่ในระดับต่ำ คือประมาณร้อยละ 3 ของงบประมาณทั้งหมด นำที่จะได้รับสูงกว่านี้ท่ามกลางความจำกัดของงบประมาณ จำเป็นที่จะต้องบริหารงานการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ด้วยระบบวางแผนการประสานงานเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการงบประมาณการดำเนินการและการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพสูง เพื่อใช้งบประมาณอย่างประหยัดและคุ้มค่า และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมที่มีผลต่อเยาวชนและประชาชนให้มากที่สุด รวมทั้งการให้โอกาสแก่ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านการจัดการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างเต็มกำลังความสามารถ

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงานมัธยมศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520

กรมมัศึกษามีภาระหน้าที่ในการดำเนินการมัธยมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาเยาวชนของชาติเท่าที่ปฏิบัติงานมาพบว่ามีปัญหา และอุปสรรคในการบริหารงาน พอสรุปได้ดังนี้

1. การจัดระบบ โรงเรียน

1.1 ไม่สามารถจัดโรงฝึกงาน ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ให้สนองความต้องการของโรงเรียนทั่วไป เนื่องด้วยงบประมาณจำกัด

1.2 วัสดุเครื่องมือและครุภัณฑ์ต่าง ๆ มีจำกัดไม่เพียงพอในการจัดสรรให้โรงเรียนเปิดใหม่โดยทั่วถึง ทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

1.3 อัตรากำลังของครู และภารโรง ไม่สอดคล้องกับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุให้โรงเรียนต้องขออนุญาตใช้เงินบำรุงการศึกษาจ้างครูภารโรง และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ทำให้โรงเรียนขาดเงินบำรุงการศึกษาเพื่อการบริหารโรงเรียนให้สนองความต้องการของนักเรียนได้น้อยลงกว่าที่คาดหวัง

1.4 ด้วยความจำเป็นทางด้านงบประมาณ ทำให้จัดโรงเรียนสองผลัด เพราะขาดอาคาร บุคลากร ทำให้เกิดปัญหาด้านบริหารครูและนักเรียน และคุณภาพการศึกษาต่ำลง

2. การเตรียมการเพื่อใช้หลักสูตร

2.1 การอบรมครูเพื่อให้ความรู้เรื่องหลักสูตรดำเนินการล่าช้ามาก จึงทำให้โรงเรียนไม่สามารถจะเตรียมงานให้เสร็จก่อนเปิดเทอมได้เช่น โรงเรียนไม่สามารถจะจัดโครงการเรียนได้เนื่องจากยังไม่เข้าใจวิธีการ

2.2 คู่มือและแบบเรียนซึ่งองค์การค้ำชูสภาดำเนินการจัดพิมพ์ไม่สามารถดำเนินการพิมพ์ให้เสร็จก่อนภาคเรียน ทำให้เกิดปัญหาด้านการเรียนการสอน

2.3 หลักสูตรใหม่ ต้องการครูสอนวิชาดนตรี วิชาการงาน อาชีพและศิลปะเป็นจำนวนมาก สถาบันผลิตครูไม่สามารถผลิตได้พอแก่ความต้องการ เป็นเหตุให้ต้องเปิดการอบรมระยะสั้นให้แก่ผู้ที่กำลังเรียน ป.กศ.สูงปีสุดท้าย หรือจบ ป.กศ.สูง แล้วจึงไม่ได้ผลมากนัก ทำให้การสอนไม่บรรลุเป้าหมาย และทำให้ต้องเสียบงบประมาณจ้างผู้ชำนาญการมาสอน

3. ครูภัณฑ์สำนักงาน มีปัญหาต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

3.1 โรงเรียนขาดเครื่องมืออุปกรณ์วิทยาศาสตร์ ตามหลักสูตร ส.ส.ว.ท

3.2 โรงเรียนขาดเครื่องมืออุปกรณ์ด้านวิชาการงานและอาชีพ ตามหลักสูตรปี

2521

3.3 โรงเรียนขาดแคลนโต๊ะ เก้าอี้นักเรียน

3.4 โรงเรียนที่เปิดสอน ปี 2518 เป็นต้นมา ขาดแคลนเครื่องพิมพ์ดีด

ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ และเครื่องอัดสำเนา

3.5 การจัดส่งวัสดุอุปกรณ์ที่กรมจัดซื้อ ทั้งที่กรมส่งมาให้ และผู้ขายส่งมาให้ไม่ทันความต้องการของโรงเรียน

3.6 งบประมาณด้านวัสดุครุภัณฑ์ ที่ได้รับแต่ละปีน้อยมากไม่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน

4. การจัดบุคลากรในสถานศึกษา

เนื่องจากได้มีการพัฒนาลักษณะและวิธีการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการบริหารตามแนวคิดใหม่ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านหลักสูตร ทำให้การจัดบุคลากรโรงเรียนมัธยมศึกษาเกิดปัญหาและอุปสรรคหลายด้านคือ

4.1 การเปลี่ยนแปลงลักษณะและวิธีการบริหาร ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง และให้โรงเรียนต้องเพิ่มภาระมากขึ้น เช่นการปกครองดูแลนักเรียน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน การแนะแนว การดำเนินการดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีบุคลากรช่วยรับผิดชอบดำเนินงานอย่างเพียงพอ

4.2 ถึงแม้ว่าครูสภายอมรับว่าครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาควรแยกตามลักษณะงานที่ปฏิบัติเป็น 3 ฝ่าย คือฝ่ายบริหาร ฝ่ายบริการ และฝ่ายปฏิบัติการ พร้อมทั้งกำหนดอัตรากำลังให้ตามปริมาณงานของโรงเรียนแล้วก็ตาม หลักการและอัตรากำลังยังไม่สอดคล้องกับลักษณะงานของโรงเรียนในปัจจุบัน โดยทั่วไปครูซึ่งมีหน้าที่สอนต้องไปช่วยงานด้านอื่น ๆ ที่ขาดผู้รับผิดชอบ ทำให้ภาระกิจของครูเพิ่มขึ้นซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอนอย่างเลียงไม่ทัน

4.3 หลักสูตร พ.ศ. 2521 เป็นหลักสูตรกว้าง ต้องการครูหลายสาขาจำนวนมากขึ้น ฉะนั้นการมีครูในสาขาต่าง ๆ ไม่พอ การสอนให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายของหลักสูตร ย่อมเป็นไปได้

4.4 การจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตร พ.ศ. 2521 ให้ได้ผล จำเป็นต้องมีครูอย่างเพียงพอ แต่ปรากฏว่างบประมาณด้านอัตรากำลังไม่สอดคล้องกับภาระที่ต้องปฏิบัติ สำนักงานงบประมาณกำหนดให้มีครูทั้งโรงเรียนในเกณฑ์ นักเรียน 1 ห้องต่อครู

1.5 คน ตามที่ครูสภากำหนดไว้เดิม ทั้ง ๆ ที่ครูสภายอมรับว่าเกณฑ์นักเรียน 1 ห้องต่อครู 1.5 คนนั้นคิดเฉพาะครูฝ่ายปฏิบัติการสอนเท่านั้น โดยปกติครูโรงเรียนก็ขาดอยู่แล้ว การกำหนดจำนวนด้วยเกณฑ์ดังกล่าวจึงทำให้เกิดปัญหาการขาดครูทวีขึ้นทุกปี

4.5 ปัญหาการขาดภารโรงของโรงเรียนมัธยมศึกษา ทำให้ภารโรงต้องทำหน้าที่เกินกว่าตำแหน่งหน้าที่ การใช้ภารโรงในลักษณะเอนกประสงค์ ทั้งด้านดูแลความสะอาดรักษาซ่อมแซม และการอยู่เวรยาม ทำให้การบริหารงานไม่ราบรื่น ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (สมศักดิ์ ศรีมาโนชน์ 2524: 24-27)

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว ยังมีปัญหาการบริหารทั่ว ๆ ไป ซึ่งกองมัธยมศึกษาจะต้องหาทางแก้ไขในโอกาสต่อไป

1. นโยบายที่ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในอัตราร้อยละ 50 นั้น ไม่สามารถทำได้ในบางท้องที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพเศรษฐกิจสังคม และทัศนคติของผู้ปกครอง ไม่เอื้อต่อการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อ
2. นโยบายการขยายการมัธยมศึกษาอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนสูงมีผลกระทบต่องบประมาณพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก นักเรียนจะนิยมเข้าเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งมีความพร้อมมากและมีชื่อเสียงมานานกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก หรือโรงเรียนเปิดใหม่ในชนบทห่างไกล
3. การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยเฉพาะด้านวิชาอาชีพ ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะ งบประมาณมีจำกัดทำให้อุปกรณ์การสอนวิชาอาชีพนี้อยู่ไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีปัญหาบุคลากรในด้านอาชีพอีกด้วย เพราะการผลิตครูไม่สอดคล้องกับหลักสูตร หรือไม่เพียงพอในวิชาอาชีพที่ขาดแคลน และหรือครูไม่ยอมไปบรรจุในโรงเรียนชนบทที่ห่างไกล รวมทั้งไม่ได้รับการร่วมมือจากสถานประกอบการฝึกงานอีกด้วย
4. โรงเรียนส่วนมากยังส่งเสริมการเรียนการสอนด้านวิชาสามัญ โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของประชาชน เพื่อเตรียมเด็กเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งมีที่เรียนจำกัด ทำให้เด็กที่จบแล้วศึกษาต่อไม่ได้ หรือศึกษาต่อได้เป็นส่วนน้อยและหางานทำไม่ได้ อันเป็นการสูญเปล่าในการศึกษาในระดับนี้

5. การนิเทศการศึกษายังไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร การนิเทศของศึกษานิเทศก์ทำได้ในวงจำกัด และไม่ทั่วถึง เนื่องจากมีกำลังคนและงบประมาณจำกัด ส่วนการนิเทศภายในโรงเรียน ยังไม่ได้รับความสนใจและความสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องในหลายระดับ

6. การพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะการอบรมครูเพื่อให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนให้เป็นไปตามแนวทางของหลักสูตรใหม่ มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณจึงทำการอบรมได้ไม่เต็มที่ต้องอาศัยวิธีการอบรมผ่านเขตและจังหวัด เพื่อถ่ายทอดให้ครูในโรงเรียนอีกต่อหนึ่ง ทำให้ได้ผลน้อยครูส่วนใหญ่ยังมีพฤติกรรมการสอนและความรู้ความสามารถที่ไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนัก

7. ความรู้กันดารและขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในท้องถิ่น เป็นเหตุให้โรงเรียนในชนบทขาดแคลนครู มีครูย้ายออกมาก ทำให้เกิดปัญหาด้านการบริหารบุคลากร และการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนด้วย

จากปัญหาในการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นการพิจารณาปัญหาของการจัดการศึกษา รวมถึงปัญหาการจัดการศึกษาโดยเฉพาะทางด้านมัธยมศึกษา แต่ยังมีหลักการในการจัดการศึกษาและปัญหาที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าที่จะนำมาอ้างอิงในที่นี้ ก็คือการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามและปัญหาทางด้านการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นในจังหวัดสมุทรสงคราม

ปัญหาการจัดการศึกษาของจังหวัดสมุทรสงคราม

สภาพการจัดการศึกษา

จังหวัดสมุทรสงครามมีการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาของรัฐและเอกชน ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

จากข้อมูลทางการศึกษาประจำปี เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2530 มีจำนวนสถานศึกษา ห้องเรียน นักเรียน นักศึกษา ครูผู้สอน และสถานภาพปัจจุบันด้านการจัดการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน

1.1 ระดับก่อนประถมศึกษา

มีการจัดอยู่ 2 แบบ คือ ชั้นอนุบาลศึกษา และชั้นเด็กเล็ก ซึ่งเติมชั้นอนุบาล 2 ปี หมายถึงโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด และชั้นอนุบาลชนบท ก็จะมีการสอนอนุบาล 2 ปีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนอีกด้วย มีการสอนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนสังกัดสำนักงานประถมศึกษา และเทศบาล มีหน่วยงานรับผิดชอบ 3 แห่ง

1.1.1 สังกัดสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ

ชั้นอนุบาล (จัดอยู่เต็ม) จำนวน 1 โรงเรียน 12 ห้อง
นักเรียนอนุบาล 1 จำนวน 10 ห้อง 302 คน อนุบาล 2 จำนวน 7 ห้องเรียน 220 คน

ชั้นอนุบาลชนบท (เริ่มจัดปีการศึกษา 2529) จำนวน 23
โรงเรียน 342 ห้องเรียน นักเรียนอนุบาล 1 จำนวน 529 คน 23 ห้องเรียน
อนุบาล 2 จำนวน 329 คน 11 ห้องเรียน

ชั้นเด็กเล็ก จำนวน 90 โรงเรียน จำนวน 106 ห้องเรียน
นักเรียน 2277 คน มีโรงเรียนอนุบาลในโรงเรียนเดียวกัน 12 ห้องเรียน

1.1.2 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จัดชั้นอนุบาล
5 โรงเรียน จำนวน 31 ห้องเรียน นักเรียน 1061 คน เป็นชั้นอนุบาล 1 จำนวน
636 คน 19 ห้องเรียน อนุบาล 2 จำนวน 380 คน 12 ห้องเรียน

1.1.3 สังกัดเทศบาล จัดชั้นเด็กเล็ก 8 โรงเรียน 19 ห้องเรียน
นักเรียน 602 คน

1.2 ระดับประถมศึกษา

เป็นการศึกษาภาคบังคับในจังหวัดสมุทรสงคราม มีการจัดการศึกษา
แยกตามสังกัดดังนี้

1.2.1 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัด
จำนวน 103 โรงเรียน นักเรียน 17,265 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1: 13.3
อัตราส่วนนักเรียนต่อห้อง 22.33:1

1.2.2 โรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน จำนวน 13 โรงเรียน
จำนวน 135 ห้องเรียน นักเรียน 4,069 คน อัตราส่วนนักเรียนต่อห้อง เป็น 30.14:1
อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1:21.9

1.2.3 โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาล จำนวน 8 โรงเรียน
จำนวน 99 ห้องเรียน นักเรียน 2,855 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1:20.7 อัตรา
ส่วนนักเรียนต่อห้องเรียน 28.84:1

จากข้อมูลดังกล่าวมาแล้วจะเห็นว่า จำนวนโรงเรียนทุกสังกัด จำนวน 122
โรงเรียน จำนวนนักเรียนประถมศึกษาทุกสังกัด จำนวน 17,267 คน อัตราส่วนนักเรียน
ต่อครูอยู่ในระดับต่ำ เหมาะที่จะเสริมสร้างด้านคุณภาพให้มากยิ่งขึ้น โดยที่ไม่จำเป็นต้องเพิ่ม
งบประมาณมากนัก และก็ต้องมีการเร่งรัดการเข้าเรียนของนักเรียนให้ได้ 100% ซึ่งจังหวัด
สามารถเร่งรัดในเรื่องการเข้าเรียนของนักเรียนในระดับนี้ได้มาแล้ว และปรากฏว่าอัตราการ
เข้าชั้นยังอยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 9.81) นอกนั้นปัญหาด้านสุขภาพมีปัญหาย่างพอสมควรมี
จำนวนเพิ่มขึ้น เพราะการปรับเกณฑ์ของกรมอนามัย (จากร้อยละ 1.88 ในต้นปี 2529
มาเป็น ร้อยละ 7.11 ในปลายปี 2529)

1.3 ระดับมัธยมศึกษา

1.3.1 สังกัดกรมสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สอนเฉพาะ
มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 3 โรงเรียน สอนทั้งมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 6
โรงเรียน มีปริมาณนักเรียนและห้องเรียนดังนี้

- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เปิดสอน 9 โรงเรียน จำนวน
124 ห้องเรียน นักเรียน 5,109 คน

- ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเปิดสอน 6 โรงเรียน จำนวน
67 ห้องเรียน นักเรียน 2,447 คน

รวมการจัดมัธยมศึกษาของกรมสามัญศึกษา 9 โรงเรียน จำนวน 191 ห้อง
นักเรียน 7,556 คน ครูสอน 492 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1: 15.3 อัตราส่วน
ห้องเรียนต่อนักเรียน 1: 39.56

1.3.2. สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เปิดสอนระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น(ม.1-ม.3) จำนวน 4 โรงเรียน เปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
(ม.4-ม.6) จำนวน 1 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น จำนวน 135 ห้องเรียน นักเรียน 4,069 คน
เป็นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 132 ห้องเรียน นักเรียน 4,004 คน มัธยมศึกษาตอนปลาย
จำนวน 3 ห้องเรียน นักเรียน 65 คน จากข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาต่อ พบว่านักเรียน
ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนต่อมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากปี 2528 2529 2530 เป็น
ร้อยละ 63.83, 56.09, 57.52 ตามลำดับ ซึ่งยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กระทรวงและจังหวัด
กำหนดไว้เมื่อสิ้นแผนฯ และปริมาณนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เรียนต่อมัธยมศึกษาปีที่ 4
ทั้งสายสามัญและอาชีพ ปีการศึกษา 2528, 2529, 2530 ประมาณร้อยละ 73.00,
78.46, 80.16 ตามลำดับ ซึ่งสามารถให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กระทรวงฯ และจังหวัด
กำหนดไว้ได้

1.4 ระดับอาชีวศึกษา

ในจังหวัดสมุทรสงครามมีการจัดการศึกษาระดับอาชีวศึกษาเพียงแห่ง
เดียว เปิดสอนดังนี้

- ระดับ ปวช. เปิดสอน 10 แผนกวิชา จำนวน 59 ห้องเรียน
นักศึกษา 1,821 คน
- ระดับ ปวส. เปิดสอน 3 แผนกวิชา จำนวน 7 ห้องเรียน
นักศึกษา 204 คน
- ระดับ ปวท. เปิดสอน 2 แผนกวิชา จำนวน 4 ห้องเรียน
นักศึกษา 116 คน

จากข้อมูลพบว่า นักศึกษา ปวช.ปีที่ 1 จำนวน 635 คน คิดเป็นร้อยละ 32.01 ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนต่อมัธยมศึกษาปีที่ 4 สายอาชีพ หากรวมสายสามัญด้วยจะคิดเป็นร้อยละ 80.16 ซึ่งก็สามารถเป็นไปตามเป้าหมาย มีข้อนำสังเกตที่มีบางแผนกวิชาได้รับความสนใจน้อยมาก ต่ำกว่าเป้าหมายที่ทางวิทยาลัยตั้งเป้าหมายไว้ และควรมีการเร่งรัดด้านคุณภาพให้สูงขึ้น

ปัญหาการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของจังหวัดสมุทรสงคราม

1. ด้านปริมาณ

1.1 จำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่ำกว่าเป้าหมายของจังหวัดและประเทศ (เป้าหมายของจังหวัดและประเทศ เมื่อสิ้นแผนฯ 6 คือ ร้อยละ 70 และ 60 ตามลำดับ)

2. ด้านคุณภาพ

2.1 คุณภาพการศึกษาด้านมัธยมศึกษายังไม่สามารถบริการชุมชนได้อย่างกว้างขวาง

2.2 คุณภาพการศึกษาตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรยังไม่เท่าเทียมกันและยังไม่สูงนัก

2.3 คุณภาพการศึกษาและการประเมินผลยังขาดรูปแบบและวิธีการที่จะนำมาใช้ร่วมกัน

2.4 การเรียนการสอนยังไม่ได้รับการประเมินผลไปตามจุดมุ่งหมายโดยครบถ้วนของหลักสูตร ทำให้นักเรียนขาดทักษะ ความรู้ เจตคติตามที่ต้องการ

2.5 นักเรียนขาดการนำความรู้และทักษะในการคิดและการแก้ปัญหา ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.6 นักเรียนได้รับการฝึกการเรียนการสอนวิชาอาชีพไม่ครบวงจร

2.7 นักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีรายได้ระหว่างเรียน

2.8 นักเรียนขาดแนวทางและกำลังใจในการประกอบอาชีพอิสระตามความถนัด

2.9 นักเรียนขาดทักษะในการประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมและ

3. ด้านการบริหารและสนับสนุน

- 3.1 การนิเทศ ติดตามผล ยังไม่ทั่วถึงและยังไม่เป็นระบบ
- 3.2 ข้อมูลสำหรับวางแผนด้านคุณภาพยังไม่เพียงพอ และระบบการรวบรวมยังไม่เป็นระบบ
- 3.3 กลุ่มโรงเรียนยังไม่สามารถบริการโรงเรียนได้อย่างแท้จริงและเป็นระบบ
- 3.4 ไม่มีศูนย์ข้อมูลและสารสนเทศสำหรับบริการข้อมูลเพื่อใช้ในการบริหารและการวางแผนการศึกษา
- 3.5 การวิจัยการเรียนการสอนด้านการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม มีน้อยและไม่นำผลการวิจัยไปใช้
- 3.6 ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา ขาดแรงกระตุ้นและแรงสร้างเสริมให้เกิดความคิดริเริ่ม ในการดำเนินงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี
- 3.7 การกระจายทรัพยากร ด้านอาคารสถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ ยังไม่เพียงพอตามสภาพความต้องการ (แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม 2530: 5-10)

จากปัญหาในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของจังหวัดสมุทรสงครามตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้นักเรียนที่จบชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีอัตราการเรียนต่อที่ต่ำกว่าเป้าหมายของจังหวัดและกระทรวง แต่ถึงอย่างไรก็ตามการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั่วประเทศมีอัตราการเรียนต่อที่ลดลงดั่งนั้น กองแผนงาน (กรมสามัญศึกษา, กองแผนงาน: 98-100) จึงได้จัดโครงการพิเศษเพื่อที่จะเพิ่มอัตราการเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีแนวโน้มลดลง อาทิเช่นการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาใหม่ในระดับอำเภอและตำบล แต่ก็ยังปรากฏว่านักเรียนในระดับมัธยมศึกษายังไม่ให้ความสนใจในการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา โดยดูจากอัตราการเรียนต่อที่ลดลงเรื่อย ๆ ซึ่งจากสถิติการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 88.89 ในปีการศึกษา 2515 เหลือเพียงร้อยละ 41.77 ในปีการศึกษา 2526 และในปัจจุบันนี้ก็ยังมียอัตราการเรียนต่อไม่ถึง 50% ตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้

สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้อัตราการศึกษาคือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ต่ำลง คือ ความยากจนของประชาชนในชนบทซึ่งเป็นประชาชนกลุ่มใหญ่ที่สุดของประเทศ เพราะแม้ประชาชนมีความต้องการทางการศึกษาในระดับชั้นสูง แต่ขาดทุนทรัพย์ที่จะส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนต่อได้ หากวิเคราะห์อัตราการเรียนของนักเรียนในแทบทุกจังหวัดจะพบว่า อัตราการเรียนต่อของนักเรียนในชนบทจะมีแนวโน้มที่ลดลงเรื่อย ๆ ส่วนในเมืองหรือชุมชนใหญ่ ๆ อัตราการเรียนต่อจะสูงขึ้น ในทำนองกลับกันที่เป็นเช่นนี้มิใช่การขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นอุปสรรคที่สำคัญที่สุด ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับนี้ในชนบท คือการคมนาคม เพราะประชากรอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย ห่างไกลจากโรงเรียนที่มีอยู่แล้วในชนบทหลายแห่ง นอกจากความห่างไกลจากเส้นทางคมนาคมแล้ว สภาพทางภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ยังเป็นอุปสรรคต่อการเดินทางไปโรงเรียนของนักเรียนอีกด้วย

กองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2527: 2) สรุปสาเหตุที่นักเรียนไม่ศึกษาต่อไว้ว่าเกิดจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้ปกครองที่มีฐานะยากจนไม่สามารถส่งเสียให้บุตรหลานเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แม้ว่าบางโรงเรียนจะยกเว้นเงินบำรุงการศึกษาตลอดจนให้ตำราเรียน และค่าอาหารกลางวันก็ตาม
2. สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคมที่ไม่สะดวก และระยะทางไกล ทำให้นักเรียนไม่สามารถเดินทางมาโรงเรียนได้
3. ผู้ปกครองส่วนหนึ่งที่ไม่สนับสนุนส่งบุตรหลานให้เล่าเรียน เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ส่งให้มาทำงานในกรุงเทพฯ หรือตามโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ผู้ปกครองบางคนเห็นว่าไม่สามารถรับราชการได้จึงไม่สนับสนุนให้เรียนต่อ

จะเห็นได้ว่าปัญหาที่สำคัญของการศึกษาก็คือปัญหาการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีมากเพิ่มขึ้นทุกปี และระบบการศึกษาได้สะสมจำนวนนักเรียนที่ไม่ได้ศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้นปีละไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งหมด ดังนั้นปัญหาที่จะกระทบกับระบบการศึกษาของประเทศไทยต่อไปก็คือ การที่ระบบการศึกษาในระดับนี้ไม่สามารถที่จะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมตามความมุ่งหวังที่จะใช้การศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคม ทั้งนี้เพราะพื้นฐานการศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาแค่ระดับประถมศึกษา ดังนั้นโอกาสที่ประชาชนพวกนี้จะเป็นผู้ผลิตที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศก็น้อยลง ส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้ใช้แรงงานประเภทแรงงานไร้ฝีมือ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นการศึกษาที่ไม่ใช่เป็นการศึกษาภาคบังคับ ดังนั้นผู้ที่เข้าศึกษาในระดับนี้จะต้องมีความสมัครใจ และเห็นประโยชน์และความสำคัญของการศึกษาอย่างแท้จริง สุภางค์ จันทวนิช (2525: 120) กล่าวว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษามุ่งที่จะให้เด็กได้มีโอกาสเลื่อนฐานะทางสังคม และให้เด็กได้เรียนรู้วิชาที่จะนำไปทำมาหากินได้ แสดงว่าการศึกษาหลังจากระดับประถมศึกษาแล้วจะเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้แก่เด็กได้มีโอกาสเลื่อนขั้นทางสังคมของตัวเองและมีวิชาชีพสำหรับเป็นรากฐานที่จะประกอบอาชีพต่อไป จากความสำคัญของการศึกษาดังกล่าว ทำให้นักการศึกษา นักวางแผน และนักวิจัย ได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบ หรือมีความสัมพันธ์ หรือมีอิทธิพลต่อการได้มีโอกาสศึกษาต่อ หรือไม่ได้ศึกษาต่อของนักเรียนในระดับการศึกษาต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

1. งานวิจัยในประเทศไทย

ในประเทศไทยได้มีนักการศึกษาหลายคนให้ความสนใจ ในการทำวิจัยเกี่ยวกับ ตัวแปรหรือปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบ หรือที่มีความสัมพันธ์ หรือมีอิทธิพลต่อการได้ศึกษาต่อหรือไม่ได้ศึกษาต่อของนักเรียนในระดับการศึกษาต่าง ๆ เช่น

ขวัญใจ เลอจันทร์ ได้ศึกษาเรื่อง การเลื่อนฐานะทางสังคมของประชากรไทยในชนบท (2514: 72) พบว่า ระดับการศึกษาของบิดามีผลต่อการตัดสินใจส่งบุตรเข้าเรียนหนังสือ และบิดาที่มีอาชีพไม่ใช้กำลังกาย เช่น ข้าราชการ พ่อค้า ผู้ปฏิบัติงานโดยใช้วิชาชีพ มีแนวโน้มที่จะส่งบุตรเข้าเรียนในชั้นสูง ๆ ขึ้น

จรรยา พานิชย์ผลินไชย ได้ทำการศึกษาเรื่อง โอกาสการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำแนกตามประเภทของโรงเรียน สถานภาพส่วนตัว และผลการเรียนของนักเรียนในภาคเหนือ พบว่า อาชีพ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ผลการเรียนของนักเรียน ภูมิฐานะ และจำนวนพี่น้องในครอบครัว เป็นตัวแปรหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีโอกาสเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 2525: 158-159)

จันทนา นนทิกกร ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์สถานภาพส่วนตัวของนักเรียนที่มีโอกาสศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมตอนต้นในภาคกลาง จำแนกตามประเภทของโรงเรียน พบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพแตกต่างกัน มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แตกต่างกันคือ นักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพชั้นสูง มีโอกาสได้เรียนต่อมากกว่านักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพอย่างอื่น รองลงมาเป็นนักเรียนที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า และเจ้าของร้านค้า ส่วนนักเรียนที่ผู้ปกครองเป็นกรรมกร มีโอกาสได้เข้าเรียนต่อน้อยที่สุด ระดับการศึกษาของผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อประเภทของโรงเรียนที่นักเรียนเข้าศึกษา เด็กนักเรียนที่มีผู้ปกครองได้รับการศึกษาสูงมีโอกาสได้เรียนต่อในโรงเรียนรัฐบาลมากกว่านักเรียนที่มีผู้ปกครองได้รับการศึกษาต่ำ ภูมิฐานะนักเรียนที่มีภูมิฐานะแตกต่างกันมีโอกาสในการศึกษาต่อไม่เท่ากัน นักเรียนที่อยู่ในเมืองมีโอกาสศึกษาต่อมากกว่าในชนบท (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป. 5-6)

ชูเกียรติ วงศ์พุทธา (2513: ๑-๑) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ทำให้เด็กวัยรุ่นไทยในชนบทเลือกทำงานหรือศึกษาต่อ หลังจากจบการศึกษาภาคบังคับ พบว่ามีปัจจัยที่สำคัญอยู่ดังนี้

1. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เพราะว่าฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและอาชีพของบิดา มีความสำคัญอย่างสูงต่อโอกาสในการที่บุตรจะได้ศึกษาต่อ บุตรในกลุ่มครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และบิดามีอาชีพเกษตรกรรม จำนวนร้อยละของบุตรที่ศึกษาต่อมีน้อยกว่ากลุ่มอื่น

2. ปัจจัยด้านประชากร พบว่าบุตรที่มาจากครอบครัวเล็ก มีโอกาสศึกษาต่อมากกว่าบุตรที่มาจากครอบครัวขนาดใหญ่ การมีบุตรคนเดียว หรือบุตรคนสุดท้ายมีโอกาสศึกษาต่อสูงกว่าบุตรคนโตและคนกลาง และบุตรของบิดาที่มีประสบการณ์ย้ายถิ่นบ่อยครั้ง โอกาสในการศึกษาต่อของบุตรมีมากกว่าของบิดาที่ไม่เคยย้ายถิ่น

3. ปัจจัยด้านสังคม พบว่าระดับการศึกษาของบิดา มารดา มีอิทธิพลต่อการได้ศึกษาต่อของเด็กมาก กล่าวคือ บิดา มารดาที่จบการศึกษาสูงจะมีจำนวนร้อยละของบุตรที่ศึกษาต่อสูง และการอยู่ใกล้ชุมชนมีโอกาสศึกษาต่อสูงกว่าผู้ที่อยู่ไกลจากชุมชน

4. ปัจจัยด้านจิตวิทยาและปัจจัยอื่น ๆ พบว่า ครอบครัวที่บิดาเป็นผู้ตัดสินใจเด็ดขาดในการพิจารณาการศึกษาของบุตร จะมีจำนวนร้อยละของบุตร ที่ศึกษาต่อสูงกว่าครอบครัวที่บิดา มารดา พิจารณาตัดสินใจร่วมกัน และสูงกว่าครอบครัวที่มารดาเป็นผู้พิจารณาตัดสินใจเพียงคนเดียวปัจจัยอื่น ๆ เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ มีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อของเด็กวัยรุ่นเช่นเดียวกัน

ชอทิพย์ ราศรีเกรียงไกร (2523: 83-86) ได้ศึกษาเรื่อง ความมุ่งหวังของบิดาที่มีต่อการศึกษาและอาชีพของบุตร ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย พบว่า ปัจจัยทางด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยทางด้านสังคมมีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังของบิดาต่อการศึกษานองบุตร กล่าวคือ บิดาที่มีรายได้ต่อเดือนสูงส่วนใหญ่จะมีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับสูง คือ ปริญญาตรี หรือสูงกว่า และกลุ่มบิดาที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำ จะมีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับต่ำคือ ระดับอาชีวศึกษาหรือต่ำกว่า ในทำนองเดียวกัน อาชีพของบิดาที่มีอาชีพวิชาชีพ และอาชีพที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่ส่วนใหญ่มีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าขึ้นไปมากกว่า

ความมุ่งหวังของบิดาที่มีอาชีพค้าขายให้บริการ (กรรมกร, ลูกจ้าง) สำหรับการศึกษาของบิดา
ปรากฏว่าบิดาที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือสูงกว่าขึ้นไป ส่วนใหญ่มีแนวโน้มของความ
มุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือสูงกว่ามากกว่าความมุ่งหวังของกลุ่มบิดาที่มี
การศึกษาระดับประถมศึกษาและมีธยมศึกษา

ประเสริฐ แก้วเพชร (2528: ๑-๑) ได้ศึกษาเรื่อง ตัวแปรที่สัมพันธ์กับ
การศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ตัวแปร
ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุด คือ
ตัวแปรจำนวนพี่น้อง และตัวแปรการต้องช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานบ้าน ตัวแปรที่สัมพันธ์
กับการศึกษาต่อน้อยที่สุดคือ ตัวแปรการพูดภาษาแม่หลาย ผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
และอายุมาก สำหรับตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองนักเรียน พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อ
โอกาสการศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุดคือตัวแปรรายได้ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุดคือ
ตัวแปรทัศนคติที่มีต่อสภาพสังคมปัจจุบัน และตัวแปรการมีที่อยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง สำหรับตัวแปร
ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุดคือตัวแปร
นักเรียนนักศึกษาที่ว่างงานหลังจากจบการศึกษา และตัวแปรค่านิยมที่มีต่อการศึกษาต่อ
ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนน้อยที่สุดคือ ตัวแปรการคมนาคมระหว่าง
บ้านกับโรงเรียนมัธยมศึกษา ตัวแปรกลุ่มเพื่อน และการแนะนำการศึกษาต่อ และผู้วิจัยได้
ศึกษาสาเหตุของตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้ดังนี้ ตัวแปรเกี่ยวกับนักเรียน สาเหตุของตัวแปรที่สัมพันธ์กับการศึกษา
ต่อของนักเรียนมากที่สุดคือ ผู้ปกครองมีรายได้น้อย มีบุตรหลายคน จึงไม่สามารถส่งเสียบุตร
ให้เรียนต่อได้ สำหรับตัวแปรที่เกี่ยวกับผู้ปกครอง สาเหตุของตัวแปรเกี่ยวกับผู้ปกครองที่สัมพันธ์
กับการศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุดคือผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย จะต้องการให้บุตรช่วยเหลือ
ในการทำงานหารายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว หรือให้ช่วยเหลืองานบ้าน บุตรจึงไม่สามารถเรียน
ต่อได้ สำหรับสาเหตุของตัวแปรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียน
มากที่สุดคือ นักเรียนนักศึกษาที่ว่างงานหลังจากจบการศึกษาเป็นตัวอย่างให้นักเรียนไม่ยอมเรียน
ต่อ และผู้ปกครองนักเรียนก็ไม่อยากส่งเสริมให้บุตรเรียนต่อ เพราะกลัวว่าเมื่อบุตรจบการศึกษา
แล้วจะไม่มียานทำ และค่านิยมของชุมชนที่ไม่ส่งเสริมให้บุตรเรียนต่อ เพราะกลัวว่าเมื่อจบ
การศึกษาแล้วจะไม่มียานทำและผู้ปกครองไม่เห็นประโยชน์จากการศึกษาต่อ จึงไม่นิยมให้บุตร
เรียนต่อ

นภดล คุ่มประวัตติ (2516: ๑) ได้ศึกษาเรื่อง ความมุ่งหวังของบิดาใน
 เขตชนบทไทย เกี่ยวกับการศึกษาของบุตร พบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคมและประชากร
 ของคนไทยในชนบทมีผลต่อความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรมาก กล่าวคือครอบครัวที่มี
 ระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง กับครอบครัวที่มีระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม
 ปานกลาง จะมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรสูง ครอบครัวที่มีระดับฐานะทาง
 เศรษฐกิจและสังคมต่ำ จะมีความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรต่ำ และจากการศึกษาของ
 นภดล คุ่มประวัตติ (2516: 39) เช่นกันพบว่า กลุ่มอาชีพของบิดามีความสำคัญต่อความ
 มุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรเป็นอย่างมาก คือ บิดาที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่มีความ
 ต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับต่ำ คือต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาจบเพียงชั้นประถม
 ศึกษาปีที่ 1-7 บิดาที่อยู่ในกลุ่มอาชีพรับราชการ และค้าขายส่วนใหญ่มุ่งหวังให้บุตรของตนได้
 รับการศึกษ ในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป จึงสรุปได้ว่า อาชีพของบิดาเป็นตัวแปรที่มีความ
 สัมพันธ์กับความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร สำหรับการศึกษเกี่ยวกับระดับการศึกษาของ
 บิดามารดา พบว่า การศึกษาของบิดามารดามีความสัมพันธ์กับระดับความมุ่งหวังเกี่ยวกับการ
 ศึกษาของบุตรเป็นอย่างมาก กล่าวคือบิดาที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ขึ้นไป ส่วนใหญ่
 จะมีความมุ่งหวังให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป บิดา มารดาที่ได้รับการศึกษา
 ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และที่ไม่เคยได้รับการศึกษา ส่วนใหญ่มีความมุ่งหวังให้บุตรได้รับ
 การศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษา (นภดล คุ่มประวัตติ 2516: 71)

ประยงค์ ฐน้อย ได้ศึกษาเรื่อง โอกาสการเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา
 ตอนต้น จำแนกตามประเภทโรงเรียน สถานภาพส่วนตัว และผลการเรียนของนักเรียนใน
 ภาคใต้ พบว่า นักเรียนที่บิดามารดามีอาชีพแตกต่างกัน มีรายได้ในระดับแตกต่างกัน มีระดับ
 การศึกษาแตกต่างกัน และมีผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 แตกต่างกัน มีโอกาสเข้า
 ศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แตกต่างกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน 2525:
 155-156) ซึ่งแสดงว่าการประกอบอาชีพ รายได้ ระดับการศึกษาของบิดา มารดาและ
 ผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อโอกาสการได้เรียนต่อของนักเรียน
 ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7

สุภางศ์ จันทวานิช และคณะ (2525: 257-258) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โอกาสการเข้าศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า โอกาสการศึกษาต่อของนักเรียนทั้ง 71 จังหวัด ปัจจัยทางด้านการศึกษา และด้านเศรษฐกิจและสังคม มีอิทธิพลต่อโอกาสการเรียน ของนักเรียน และในการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 3 จังหวัด พบว่า

1. ปัจจัยที่ทำให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มีโอกาสเรียนต่อ เรียงตามลำดับความสำคัญ คือ พ่อแม่ของนักเรียนหวังจะให้เด็กเรียนได้ประกอบอาชีพที่มี รายได้และเป็นที่ยอมรับค่อนข้างสูง เช่น เป็นเจ้าของบริษัทขนาดเล็ก นางพยาบาล ข้าราชการชั้นตรี-โท เป็นต้น พ่อแม่ก็สนับสนุนให้นักเรียนเรียนต่อ ฐานะของครอบครัวอยู่ใน แถบที่ปานกลาง นักเรียนส่วนมากไม่ได้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 จากโรงเรียนสังกัดองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด นักเรียนมีพื้นที่มีโอกาสได้เรียนต่อชั้นสูง ๆ มาก่อน พ่อแม่เห็นว่านักเรียนมี ผลการเรียนค่อนข้างดี มีผลการเรียนวิชาสังคมศึกษาในระดับดี อาชีพที่นักเรียนหวังไว้ว่าจะ ทำให้อ่านาคอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างดี ฯลฯ

2. ปัจจัยที่ทำให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อ เมื่อมีปัจจัยในลักษณะตรงกันข้ามกับปัจจัยที่ทำให้มีโอกาเรียนต่อ คือ พ่อแม่ของนักเรียนหวังจะ ให้นักเรียนได้ประกอบอาชีพที่มีรายได้ และการยอมรับไม่สูงนัก เช่น เสมียน พนักงาน นายทหารชั้นประทวน เป็นต้น พ่อแม่ไม่ค่อยสนับสนุนให้นักเรียนเรียนต่อ ครอบครัวมีฐานะ ทางเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ นักเรียนส่วนมากจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 จากโรงเรียนสังกัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด นักเรียนไม่ค่อยมีพื้นที่ได้เรียนต่อชั้นสูง ๆ มาก่อน พ่อแม่เห็นว่า นักเรียนมีผลการเรียนไม่ดีนักเมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนคนอื่น ผลการเรียนวิชาสังคมศึกษาไม่ ค่อยดี นักเรียนตั้งความหวังในการประกอบอาชีพไว้ในเกณฑ์ไม่สูงนัก ฯลฯ

อุดม ภูประดิษฐ์ ได้ศึกษาเรื่อง โอกาสการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น จำแนกตามประเภทโรงเรียน สถานภาพส่วนตัว และผลการเรียนของนักเรียนใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า อาชีพและระดับการศึกษาของผู้ปกครองเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพล ต่อโอกาสในการศึกษาต่อของบุตร ส่วนผลการเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ของนักเรียนที่ แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อการมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชน 2525: 152-153) การศึกษาของอุดม ภูประดิษฐ์ แตกต่างจากการค้นพบ

ของ ประยงค์ ชุน้อย คือ ผลการเรียนรู้ของนักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ไม่ได้เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการได้เรียน หรือไม่ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่อย่างใด

ผลการวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรที่สัมพันธ์หรือปัจจัยที่สัมพันธ์กับการศึกษาต่อของนักเรียนในประเทศไทยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการศึกษาในภาพรวมของทั้งประเทศ พบว่า ตัวแปรด้านผู้ปกครองที่มีอิทธิพลต่อการได้เรียนต่อ หรือไม่ได้เรียนต่อของนักเรียน คือ การประกอบอาชีพของผู้ปกครอง เพราะตัวแปรนี้จะสัมพันธ์กับการมีรายได้ของผู้ปกครองว่า จะมีรายได้มากน้อยพอที่จะสนับสนุนให้บุตรเรียนต่อได้หรือไม่ ตัวแปรด้านความมุ่งหวัง หรือความคาดหวังของผู้ปกครองที่จะให้บุตรประกอบอาชีพ ก็เช่นเดียวกัน จะมีอิทธิพลต่อการได้เรียนต่อหรือไม่ได้เรียนต่อของบุตร เพราะว่า การที่ผู้ปกครองสนับสนุนให้บุตรได้เรียนต่อก็ด้วยความมุ่งหวังที่จะให้บุตรได้ประกอบอาชีพในระดับสูงขึ้น เช่น จากอาชีพเกษตรกรก็จะสามารถเลื่อนขั้นไปประกอบอาชีพข้าราชการ หรืออาชีพอื่นที่สูงกว่าอาชีพเดิมของบิดามารดา ผู้ปกครองที่สนับสนุนให้บุตรเรียนสูงกว่าระดับประถมศึกษา ก็โดยคาดหวังว่าบุตรจะสามารถเลื่อนขั้นทางสังคมได้ เพราะการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป เป็นการเริ่มต้นเพื่อให้สามารถเลื่อนขั้นทางสังคม ตัวแปรที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งด้านผู้ปกครอง คือ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง จากการศึกษาของผู้วิจัยหลายคน พบว่า ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาสูง จะสนับสนุนให้บุตรได้ศึกษาในระดับสูงเช่นกัน ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูง จะสามารถมองเห็นประโยชน์ของการศึกษาได้ดีกว่าผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่ำ สำหรับตัวแปรด้านนักเรียนนั้น พบว่า ผลการเรียนรู้ของนักเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 จะมีอิทธิพลต่อการได้เรียนต่อของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้เพราะตัวแปรนี้จะไปสัมพันธ์กับตัวแปรผู้ปกครอง ระดับความคาดหวังในการประกอบอาชีพของนักเรียนในอนาคต เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเรียนต่อหรือไม่ได้เรียนต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่เรียนต่อ จะมีความคาดหวังต่ออาชีพในเกณฑ์ค่อนข้างสูง เช่น การเป็นเจ้าของบริษัทขนาดเล็ก ข้าราชการ ส่วนนักเรียนที่ไม่เรียนต่อจะมีความคาดหวังต่ออาชีพในเกณฑ์ไม่สูงนัก เช่น การเป็นเกษตรกร ทำป่าไม้ เป็นต้น

2. งานวิจัยของต่างประเทศ

ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ให้ความสนใจและได้ศึกษาเกี่ยวกับโอกาสการเข้าศึกษาต่อของนักเรียนในแต่ละระดับตลอดจนสถานภาพส่วนตัวของนักเรียนที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่ออย่างกว้างขวาง เพื่อจะได้ดำเนินการส่งเสริมให้นักเรียนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเหล่านี้ ได้มีโอกาสศึกษาต่อมากยิ่งขึ้น โดยจะเสนองานวิจัยในแต่ละทวีปดังต่อไปนี้

ทวีปเอเชีย

เอลวี (Alvi, 1965) ได้ศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้นักเรียนหญิงในเอเชียที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา พบว่าส่วนมากเป็นเพราะความยากจน และมีการจ้างแรงงานเด็กในงานเกษตรกรรม นอกจากนี้ก็เป็นเพราะทัศนคติที่มีต่อการศึกษารองของเด็กหญิง

ไชวตรี (Chowdry, 1969: 9) ได้ศึกษาพบว่าสาเหตุที่เด็กมีโอกาสนในการศึกษาต่อไม่เท่าเทียมกันนั้น เนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับของ โรว์ (Rowe, 1966: 167) ที่เคยศึกษาจำนวนนักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลในฮ่องกง พบว่า สาเหตุที่นักเรียนไม่ได้รับการศึกษาต่อ นั้นเนื่องจากปัญหาทางครอบครัวหลายประการ และก็เช่นเดียวกันกับการศึกษาของคณะกรรมการโรงเรียนเทศบาลในฟิลิปปินส์ (Philippines, Bureau of Public School 1952-1955: 28) ได้ทำการสำรวจนักเรียนในระดับประถมศึกษาที่ขาดโอกาสทางการศึกษาต่อ พบว่ามีสาเหตุมาจาก ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมเป็นสำคัญ

วีโรสุการ์ตโจ (Wirosukardjo, 1963: 133) ได้ศึกษาถึงความต้องการด้านการศึกษารองของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นใน บันตุง โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 479 คน แบ่งตามสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นระดับ สูง กลาง ต่ำ จากการศึกษา พบว่านักเรียนต้องการศึกษาต่อร้อยละ 91 และสาเหตุที่เขาได้มีการศึกษาต่อนั้นมาจากการตัดสินใจของตนเอง ร้อยละ 66 ได้รับอิทธิพลและความเห็นชอบจากครอบครัวร้อยละ 80 และได้รับอุปการะจากญาติอื่น ๆ ร้อยละ 26

ยุโรปตะวันออก

ในยูโกสลาเวีย จากการศึกษาในปี 1967 โดยสำนักงานรัฐบาลและ คาเปอร์ (Government agency and Caper, 1967: 521-528) ศึกษาเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการศึกษา พบว่า นักเรียนที่จบระดับประถมศึกษาว่า ร้อยละ 38 ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่มาจากฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมของครอบครัว และเช่นเดียวกัน มูโจวิก (MuJovic, 1968: 7) ก็ได้ศึกษาสภาพการศึกษาในเมือง มอนเทนนิโก พบว่านักเรียนที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาเนื่องมาจากระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนไกลเกินไป และผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาสำหรับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กผู้หญิง และการศึกษาคั้งนี้สัมพันธ์กับการศึกษาของ เซคสกี (Secujski, 1986: 220-226) ที่ศึกษาสภาพการศึกษาในมดทลโจวโวดินา พบว่า ความสูญเปล่าทางการศึกษาเนื่องจากเด็กไม่มีโอกาสเรียนต่อจากระดับประถมศึกษานั้น เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนไม่ดีพอ และสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นเหตุใหญ่

อเมริกาเหนือ

ได้มีผู้สนใจเกี่ยวกับโอกาสทางการศึกษา เช่น เซอร์แวนท์ (Cervants, 1965: 236) ได้ศึกษาพบว่านักเรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อนั้นมักจะมีภูมิสำเนาอยู่ในชนบทและมีสภาพทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกัน สำหรับเรื่องความปรารถนาในความมุ่งหวังทางการศึกษาของนักเรียนนั้น ดอบบินส์ (Dobbins, 1967: 29-58) ได้ศึกษาวิจัยพบว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อความปรารถนาและความมุ่งหวังทางการศึกษามาก โดยเฉพาะมารดาจะมีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อ ส่วนเพื่อน ๆ จะมีอิทธิพลรองลงไป การวิจัยครั้งนี้ได้ผลคล้ายคลึงกับการศึกษาของ อีริค (Eric, 1976: 27) ได้ศึกษาวิเคราะห์การตัดสินใจของนักเรียนในเรื่องการเลือกศึกษาต่อ เขาศึกษาโดยใช้การสัมภาษณ์ผลปรากฏว่า สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกของนักเรียน คือ ประสบการณ์ อิทธิพลจากการแนะนำในโรงเรียน บุคลิกลักษณะทัศนคติของตนเอง และอิทธิพลของพ่อแม่ผู้ปกครอง

เจนเสน (Jensen, 1967: 4-12) ศึกษาพบว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดในการได้รับโอกาสทางการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน ก็คือ เรื่องภาษา และระบบการสื่อสารแบบเก่า ๆ ในสังคมนั้น

พาสโซ (Passow, 1967: 478) พบว่านักเรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิตตี (Witty, 1967: 78) ที่พบว่า นักเรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อนั้นเป็นเพราะ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ดี

อเมริกากลาง

ในการศึกษาถึงความสูงเปล้าทางการศึกษาในชิลี แบริ (Bear, 1967: 29-58) ศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักเรียนไม่มีโอกาสศึกษาต่อในโรงเรียน เนื่องจากความห่างไกลของที่อยู่อาศัย อายุในการสอบเข้าเรียน ภูมิหลังทางด้านเศรษฐกิจ และสภาพทางภูมิศาสตร์เกี่ยวกับที่ตั้งของโรงเรียน

ปัญหาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจมีส่วนสัมพันธ์กับการขาดโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนในเม็กซิโก จากการประชุมกลุ่มละตินอเมริกาในปี 1963 (Brimer and Pauli, 1967: 37) สรุปผลว่า ปัจจัยที่ทำให้นักเรียนมีโอกาสไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษานั้นพบว่า ระดับเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และต่อมา ปินา (Penal, 1968: 19) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอุปสรรคในการจัดการศึกษาและการขาดโอกาสการเข้าศึกษาต่อของนักเรียน พบว่า มาจากความแตกต่างกันระหว่าง ภูมิหลังทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ความสามารถที่จะเข้าศึกษาต่อและความต้องการที่จะเข้าศึกษาต่อของนักเรียนเอง

ซีวิล และชาร์ท (Seweel and Shah 1968: 208-209) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาของบิดามารดากับความมุ่งหวังต่อการศึกษา และการประสบความสำเร็จของบุตร พบว่า ระดับการศึกษาของบิดา มารดา มีความสำคัญต่อการศึกษาของบุตร กล่าวคือ บิดา มารดาที่มีระดับการศึกษาสูง บุตรก็มักจะได้รับการศึกษาสูง และประสบความสำเร็จในระดับสูงด้วย

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อ ทั้งงานวิจัยในประเทศไทยและงานวิจัยในต่างประเทศ พอจะสรุปตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองจะสัมพันธ์กับอาชีพ รายได้ ระดับความคาดหวังต่อการศึกษา หรืออาชีพของ

บุตรในอนาคต ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ส่วนตัวแปรด้านนักเรียนจะสัมพันธ์กับผลการเรียน ระดับความคาดหวังในการศึกษาต่อ การช่วยผู้ปกครองทำงาน การคมนาคมระหว่างบ้านกับ โรงเรียน และการประกอบอาชีพในอนาคต ดังนั้นเป้าหมายที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะให้นักเรียน ได้มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับที่ค่อนข้างสูงก็เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพของประชาชนให้สูงขึ้น โดยรัฐ ได้พยายามหาแนวทางตลอดจนจัดสรรงบประมาณและพัฒนาบุคลากรเพื่อจะได้จัดการศึกษาให้แก่ ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ด้วยมีเป้าหมายในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทั้งนี้เพราะ ประเทศที่ประชาชนได้รับการศึกษาสูง ประชาชนจะมีคุณภาพจึงจะสามารถพัฒนาประเทศให้เจริญ ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือของรัฐที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ กระบวนการของการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของประชาชนนั้น เราจะเห็นได้จาก หลักสูตรแต่ละระดับการศึกษา เช่นหลักสูตรระดับประถมศึกษา มุ่งที่จะให้ความรู้ที่เป็นพื้นฐาน ให้แก่นักเรียนในทุกด้าน ส่วนระดับมัธยมศึกษา จะมุ่งให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองว่ามีความถนัด ความสนใจด้านใด เพื่อที่จะได้เลือกแนวทางในการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับความสามารถของ ตนเองต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย